

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן
מליובאוויטש

ת ש א

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושתיים לבריאה

שנת המאה להולדת כ"ק אדמו"ר מה"מ

לעילוי נשמת

הו"ח ר' שמואל פסח ב"ר יעקב דוד ע"ה
נפטר ביום ג' תשרי - צום גדלי' ה'תשנ"ה
וזוגתו האשה החשובה מרת פריידל חדוה

ב"ר זאב וואלף ע"ה

נפטרה ביום ד' אדר שני ה'תשנ"ה

פיס

ת. נ. צ. ב. ה.

*

נדפס ע"י חתנם ובתם

הרה"ת ר' שניאור זלמן הלוי וזוגתו מרת אסתר שיינדל
ומשפחתם שיחיו שגלוב

תשא ב

פ.ט.

בדורנו זה – דער דור האחרון אין גלות און דור הראשון פון גאולה – לאחרי וואָס מ'האַט שוין דעם ריבוי הכי גדול פון „מעשינו ועבודתינו“ פון אידן במשך כל הדורות והשנים שלפני זה, און איצטער האָט מען שוין פאַרענדיקט אויך די לעצטע בירורים – איז איצטער די הדגשה בעיקר ולכל לראש אויף דער סיום ושלמות וגמר העבודה – צו ברענגען דעם גימ"ל פון גאולה האמיתית והשלימה בפועל ממש!

(משיחות לילות ג', ד', ה', ועשיק וש"ק פרשת כי תשא, י"ד י"ח אד"ר תשנ"ב)

ובתוס"י הקשו „דא"כ במוצאי יו"ט אמאי לא תקינו בשמים (וממשך) ולכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה, ומה שביו"ט שחל להיות במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים – „משום ד' שמחת יו"ט ואכילה ושת"י מועיל כמו בשמים" (ובמקום אחר כתבו בתוס"י „כיון דיש לו מאכלים חשובים וטובים מיישב דעתו ממילא בלא ריח בשמים“).

[וכן פסק אדה"ז בשולחנ'י, דכשחל יו"ט במוצ"ש „איצ לבשמים שתענוג יו"ט ושמתו משיב את הנפש“].

וצ"ב במאי פליגי, כי דוחק לומר דפליגי במציאות אם כיו"ט ישנה נשמה יתירה. ובפרט שבזהר"י מפורש שגם ב' יו"ט יש נשמה יתירה.

ב. והנה בתירוץ דברי הרשב"ם – שלכאורה תמוהים הם, כקושיית התוס', דא"כ היו צריכים לכוון על הבשמים גם במוצאי יו"ט – יש לומר שכוונתו ע"ד מ"ש הר"ן¹ בטעם שאין מברכים על הבשמים משבת ליו"ט, וז"ל: דמשבת לחול שיצא ממנוחה שלימה לעמל גדול צריך הנחת הנפש בבשמים אבל משבת ליו"ט

א. אי' בגמ' נשמה יתירה ניתנה בו באדם בע"ש במוצאי שבת נוטליו אותה ממנו שנאמר [בפרשתנו: וכיום השביעי] שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש (וינפש דורש בנוטריקון ווי נפש). וכתבו הראשונים (וכן הוא בזהר²) שזהו הטעם לתקנת חכמים להריח בבשמים בכל מוצאי שבת – כדי להשיב את הנפש ש' דואבת על איבוד הנשמה יתירה במוצאי שבת [וכן פסק אדמו"ר הזקן בשולחנ'י: הנהיגו חכמים להריח בבשמים בכל מו"ש כדי להשיב את הנפש שהיא דו' אבת ליציאת השבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב].

אמנם במוצאי שבת שחל בו יו"ט אין מברכים על הבשמים – ונחלקו הראשונים נים בטעמו של דבר:

הרשב"ם כתב „שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה כשבת“.

- (1) תענית כו. ב. ועד"ז בניצה טז, א (בשינוי לשון קצת).
- (2) לא, ח. וראה בעלי התוס' עה"פ.
- (3) פרש"י תענית שם. ובפרש"י ביצה שם, דרשינו ל"י אי על הנפש שהלכה לה.
- (4) רשב"ם ותוס' פסחים קב, סעי' תוד"ה כי – ביצה לג, כ. שו"ת הרשב"א ח"ג ט"ז, וטו – הובא לקמן בפנים.
- (5) ח"ב רח, ב. ח"ג לה, ריש ע"ב.
- (6) אריח ר"ס רצו.
- (7) פסחים שם.

* ידועה השקו"ט אם הפירוש לתענית הוא לרש"י – ראה שם הגדולים להחיד"א מטרבת רש"י קרוב לטופו.

(8) פסחים שם ד"ה רב אמר.

(8*) ועד"ז הוא בשו"ת הרשב"א שם. אר"ז ח"ב ס"י צב בשם ר"י ברי' שמואל. ארחות חיים הלכות מגילה אות ג. כל בו ס"י מא. ועוד.

(9) ביצה שם סד"ה הנ"ל.

(10) אריח סתע"ג ס"ז.

(11) ח"א פא, ב. ח"ג כט, א. רמב, ב. תקריז ת"ז

(כב, א). תכ"א (מה, ב). ועוד. וראה שערי זהר לביצה טז, א.

(12) פסחים שם. ועד"ז במארי שם.

ח. עפ"י יש לבאר עוד כמה שינויים בין לשון הרמב"ם ולשון אדה"ז בשול-חנו:

ברמב"ם כ' (מפני שהנפש דואבת כו') משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב: ואילו אדה"ז כ' "כדי להשיב את הנפש שהיא דואבת כו' לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב", היינו שהרמב"ם הקדים "משמחין" ל"מיישבין", ואדה"ז מקדים "מיישבים" ל"משמחין":

לפי הטעם שברכת בשמים היא משום יציאת הנשמה יתירה, הרי עיקר פעולת הבשמים היא השבת הנפש – כי נטילת נשמה יתירה גורמת חלישות החיות כו', ולכן צריכים להשיב הנפש: אלא שאח"כ מוסיף אדה"ז גם "משמחין אותה" – לבאר מהות השבת הנפש ע"י ה' בשמים, כי סו"ס אין כאן השבת הנפש ממש (שהרי אין פעולת הבשמים להשיב הנפש כמו שהיתה בשבת לפני שנטילה הנשמה יתירה) אלא רק "משמחין" את הנפש (סתם):

משא"כ להרמב"ם עיקר ענין ברכת הבשמים הוא לשמח את הנפש, היפך דאבון הנפש (צערה וכו') על "יציאת

65 ראה פרשי' תענית שם ד"ה נשמה יתירה (הא') והוי חלש'. ובשו"ת הרשב"א (הובא לעיל בפנים): אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש. וב' שבלי הלקט השלם סקיל: ובמוצאי שבת נטילת ממנו נשמה אחת ונשאר חלוש ע"כ צריך להריח ב' בשמים ובריח טוב כדי להתחזק. ועד"ז בעוד ראשו ים.

השבת", כדי שיציאת השבת תהי' מתוך שמחה, ולכן מתחיל בהעיקר – "משמחין אותה כו".

ט. לפי ביאור זה בשיטת הרמב"ם – שברכת בשמים שייכת לעצם ענינה של הבדלה – יש לבאר בפשטות טעם ה' דין דכליל יו"ט שחל להיות במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים:

במצות קידוש והבדלה דשבת כתב הרמב"ם (כנ"ל) "כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין בלילי ימים טובים ומבדילין במוצאיהן ובמוצאי יום הכפורים שכולם שבתות ה' הן".

ולכן, כשחל יו"ט במוצאי שבת, הרי נמשך משביתת וקדושת שבת בימי היו"ט הבאים תיכף לאחריו [ובפרט שלהלכה: הרי נקטינן (וכן פסק הרמב"ם) ססדר הברכות ביי"ט שחל להיות במוצאי שבת "מקדש קידוש יום טוב כו' ואח"כ מבדילין] באופן שהמנוחה והשמחה ד' שבת נמשכות ביו"ט, ובמילא אין מקום לבשמים, כי אין כאן דאבון הנפש, אלא שמחת הנפש.

(משיחות ש"פ בהוי"ב וש"פ במדבר תשמ"ה:

י"ג ניסן תשמ"ו)

לקו"ט חל"א ע' 191

66 וא"צ למיש' במי"מ. עונג יו"ט עולה כ' בשמים – ע"ד הג"ל בתוס' (ושאר ראשונים) שבי' הערה 47.

67 ראה רמב"ם הכי"ב שלא הזכיר בשמים. 68 שם.

הרי יש ביו"ט ג"כ קצת מנוחה ומיו"ט לחול גם כן אינו יוצא ממנוחה גמורה שהרי טרח באוכל נפש ולפיכך אין מברכין על הבשמים בשניהם.

ועד"ז י"ל להרשב"ם, דמ"ש דגם כ' יו"ט יש נשמה יתירה, אין כוונתו שהיא באותה הדרגה של הנשמה יתירה דשבת, אלא בדרגה פחותה יותר [וכמפורש בזה"י] שיש נשמה יתירה לא רק ביו"ט אלא אפילו ברא"ח (שאין אפילו ברכת כו', נשמה יתירה). ולכן אין ברכת בשמים גם במוצאי יו"ט, כי דאבון נפש כזה הדורש ריח טוב בא רק מיציאת הנשמה יתירה שבאה בשבת (שהיא מדריגה גבוהה כו'), משא"כ מיציאת נשמה יתירה דיו"ט אין הנפש דואבת עד כדי להצריך בשמים.

ומכל מקום ביו"ט שחל במוצאי שבת אין מברכים על הבשמים (אף שהנשמה יתירה דשבת הלכה לה) – כי מאחר שישנה "נשמה יתירה" של יו"ט, אין ה' נפש דואבת כ"כ להצריך בשמים ל"הנחת הנפש" (ע"ד דברי הר"ן הנ"ל).

ג. עפ"ז יש לבאר גם פלוגתת ה' רשב"ם והתוס':

לדעת הרשב"ם השינוי בין נשמה יתירה דשבת לנשמה יתירה דיו"ט אינו גדול עד כדי להצריך "הנחת הנפש ב' בשמים": משא"כ לדעת התוס', גם ה' יציאה משבת ליו"ט גורמת לדאבון ה' נפש במדה כזו שצריכים להנחת והשבת הנפש, אלא שהשמחה והעונג דיו"ט הם במקום פעולת הבשמים.

ויובן בהקדים ביאור ענין "נשמה יתירה"

(13) ח"א שם. תקי"ז שם. וראה שערי זהב הנ"ל.

רש"י בפירושו לש"ס (במס' ביצה"י)

(14) ראה בהנסמן כהערה 5, והערה 11.

(15) עפ"י מתורג' בפשטות מ"ש אדה"ז בשו"ע (א"ח סתצ"א ס"א) שבי"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל – אף שבוהר מפורש (כנ"ל סו"ס"א) שגם כ' יו"ט יש נשמה יתירה (ראה כנ"ז שער הכולל פ"ז אות ככ"י) – כי בשו"ע קא' אדה"ז בענין נשמה יתירה ע"פ נגלה והלכה למעשה דתורה, וע"ד ה' נגלה כיו"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל (כדלקמן ס"ד"ה בארכוב).

ולהעיר דגדולה מזו מצינו – בנוגע לדינא: בה"י שבת (א"ח סרמ"ב ס"ו) פסק אדה"ז, ד"אם הגוים מייקרים השער של הדגים ומחמת זה יש כמה בני אדם שאין יכולים ליקח דגים לשבת נכון לתקון שלא יקנה שום ישראל מהם דגים א"ה שבתות כו", ובקרי"א שם. אין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים כו".

כלומר: למרות המפורש בקבלה... הענין ד' אכילת דגים בש"פ וגודלו, ולא עוד, אלא שאדה"ז מביא זאת כסידורו (סדר סעודה שלישית) השווה לכל נפש, וטוב לאכול דג בסעודה זו יותר מבשאר סעודות – מ"מ, מכיון שאין טעם בדרך הנגלה שיתקנו דוקא דגים, לכן נכון לתקון שלא יקנה שום ישראל... דגים (גם אלו שידם משגת) ו"א"ה שבתות".

(16) ס' א, ד"ה נשמה יתירה. וראה דק"ס שם בשינוי לשון.

(*) שם כתב: וקרוב לומר שחיבת כלל הוא טעות המתחיק וצ"ל אין לאדם נשמה יתירה כמו בשבח (– ואשר בשו"ע אדה"ז דפוס קאפוסט חסר כל טע"ף א).

(**) ראה עמק המלך שער חקוני החשובה פ"ה (י"ג, ג), וראה שער הכולל פ"ז סק"ה. מאמרי אדה"ז – הקצרים ע"י ענינים ע' ת".

מפרש, נשמה יתירה – רוחב לב למנוח זה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה וי- יאכל וישתה ואין נפשו קצה עליי. וב- מקום אחר (בפרשי לתענית) פי' נשמה יתירה, שמרייבים דעתו לאכילה ו- שתיי. וכתריי איתא, וטעם הבשמים במוצאי שבת מפני הנפש יתירה שהיתה לו ממנוחת שבת והוא מצטער עכשיו כשהלכה אותה מנוחה ממנו ומריח ב- בשמים כדי ליישב נשמתו. ובתשובת הרשב"א: וי"מ נשמה יתירה דהיינו ה- מנוחה והעונג שהנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתירה וכשעובר ממנו ונכנס בימי הטורח והענוי כאילו אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש.

ושמענו מהא, שפירוש, נשמה יתירה אינו במובן הפשוט – נשמה נוספת – אלא מצב נפשי הבא כתוצאה ממנוחת השבת ועונג שבת.

ועפ"ז יש לומר שפלוגתת הרשב"ם ותוס' היא בהגדר דמנוחה ואיסור מלא- כה ב"ר, אם הוא באותו הגדר דמנוחה ואיסור מלאכה דשבת, והשינוי הוא רק בכמות – דמלאכות מסוימות (מלאכת אר"ב) מותרות: או דהוי שינוי באיכות המנוחה, ואיסור מלאכה ד"ר"ט הוא חפצא של מנוחה אחרת ממנוחת שבת:

(17) כו, ב ד"ה נשמה יתירה (הב). וראה לעיל שוה"ג להערה 3.

(18) כרשי שבעי, דעת רחבה, ומתאכ לאכול ולשתות כו', ואח"כ נחוסף בתעניג, וכדי ליישב דעתו שניסלה ממנו אותה תאבון מברכין על ההוס במוצאי שבת ואין מברכין במוצ"ש שחל ב"ר"ט שלא ניסלה ממנו תאוה.

(19) לברכות נא, ב.

(20) ח"ג סר"צ. הובא כאבודרהם סדר מוצאי

שבת ופירושו (סדר הבדלה).

(21) להעיר מהשק"ט ופולגת הראשונים

בפירוש ההיתר של מלאכת אוכל נפש ב"ר"ט – אם

לדעת הרשב"ם (וכן הר"ן) מנוחה ד- י"ט היא באותו סוג וגדר דמנוחת שבת: אלא שהיא פחותה ממנה, שינוי בכמות, ולכן כאשר י"ט בא תיכף לאחר ה- שבת, אפשר למנוחת י"ט להחשב כעין המשך למנוחת שבת, ואין הנפש דואבת מציאת שבת ליר"ט:

משאי"כ לדעת התוס', מנוחת שבת היא חפצא של מנוחה אחרת, ההבדל בין מנוחת שבת ומנוחת י"ט אינו רק שינוי בכמות אלא גם שינוי באיכות.

ו"ל שמעין זה יש ללמוד מדיוק לשון הרמב"ם בהתחלת הלי שבת: וב- התחלת הלכות שבתת י"ט: בהל' שבת פתח בהחיוב, שבי"ה בשביעי ממלאכה מצות עשה שנאמר: וכיום השביעי תשבות, ואילו בהל' שבתת י"ט פתח בהאיסור, ששת ימים האלו שאסרו ה- כתוב בעשיית מלאכה כו' הן הנקראין ימים טובים ושבתת כולן שוה שהן

הם סוג מיוחד של מלאכות שעליהן לא נאמר האיסור כלל, או שאותן המלאכות הותרו לצורך הנאת ושמחת י"ט. בסגנון אחר: אוכל נפש הוא סימן, או טעם, כלומר: מלאכת עבודה אסרה תורה, פרט למלאכת אוכל נפש שאינה כלל שם זה של מלאכת עבודה, או שלא קלות המלאכה (שאינה עבודה) היא הגורמת, אלא ששמחת י"ט הוא שבשכילה החירה התורה לעשות מלאכה ב"ר"ט (ראה רמב"ן אמור כג, ז. מגיד משנה לרמב"ם ריש הלי י"ט ושם היה. ובכ"מ).

וראה בכ"ז לק"ש ח"א ע' 34 ואילך. ושי"ג. והשאלה שבפנים יש לה מקום לפי ב' האופנים שבהערה. ואכ"מ.

(22) להעיר מפרשי פסחים מ, ב ד"ה מד- אורייתא – דשבת וי"ט חזא קדושה היא דתרווייהו שבת איקרו.

(23) מהשעוריים דשנוע זה (תשמ"ז) דג"פ ליוס.

(24) משפטים כג, יב.

ובפרט שלעיל בפרק זה"י כתב הרמב"ם בפירוש, כשם שמקדשין בלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת כך מקדשין ב- לילי ימים טובים ומבדילין כו' שכולם שבחוה ה' ה'.

וצ"ל שהרמב"ם לא נחית כאן לבאר החילוק בין שבת וי"ט אלא לבאר עצם השייכות דברכת בשמים למוצ"ש.

ז. ויש לומר, שכוונתו בזה היא להג- דיר השייכות דברכת בשמים להבדלה, שאינה ענין צדדי, אלא שהיא מעצם תוכן ענין ההבדלה.

כלומר: זה שמברכים על הבשמים במוצאי שבת בעת הבדלה הוא לא רק כדי לשמח וליישב הנפש מדאבונה, אלא זה שייך לעצם חיוב הבדלה.

ביאור הדבר:

בתחילת הפרק"י כתב הרמב"ם ד- מצות קידוש של יום השבת היא: „זכרוהו זכירת שבת וקידוש וצריך לזכרוהו ב- כניסתו וכיציאתו כו' וכיציאתו בהבד- לה", והיינו שגם הבדלה ענינה קיום מצות „זכור את יום השבת לקדשו", שתוכנה – „זכירת שבת וקידוש": ומטרת זכרון זה ביציאת השבת הוא (כמשנ"ת במק"א"י) כדי להמשיך זכרון השבת גם בימי החול שלאחרי, כמובן גם בפש- טות שע"י זכירת קדושת שבת בעת שיוצאין משבת לימי החול וזכרים את יום השבת בימי החול.

וזהו גם השייכות דברכת בשמים ל- הבדלה, כי כדי לזכרו „זכירת שבת

(58) ה"ח.

(59) פכ"ט ה"א.

(60) יתרו כ, ח.

(61) לעיל ע' 99 ואילך.

ועפ"ז מובן הטעם שלא הביא ה- רמב"ם הענין דיציאת „נשמה יתירה", אלא כתב, מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת – כי זה מדגיש (יותר) השייכות דברכת בשמים לחיוב הבדלה, הקשורה עם יציאת השבת (בכלל) – ולא רק עם יציאת הנשמה יתירה מן האדם. והיינו דברכת הבשמים אינה רק לתקן ענין שנמוצאי שבת (דאבון הנפש) אלא ענינה הוא (גם) המשכת פעולת זכרון שבת בלאחרי השבת, ולכן ה"ז חלק והשלמה לזכירת שבת (בהבדלה).

(62) משאי"כ ב"ר"ט, אף שגם אז יש חיוב הבדלה (כגיל ברמב"ם ה"ח), מ"מ אין הנפש דואבת בשעת הבדלה (מכיון שלא היתה נחה מכל מלאכה, כמי"ש במ"מ) ולכן אי"צ לברך על הבשמים.

(63) נסמו בהערה 40.

(64) וי"ל דנפק"מ להלכה: א) כשמבדיל ביום ראשון, דגם אז יכול לברך על הבשמים (ולא ככסור ורשע (ודאד"ז) א"ח סר"צ ס"ו (פ"ט)), כיון דהוי חלק מענין ההבדלה. ב) לאידו, באם אין לו יין להבדיל וכיו"ב, אי"צ לברך על הבשמים במוצ"ש.*** ועצ"ע.

(*) ולא כתבו הרמב"ם בפירוש, כי מכללי הרמב"ם שאין דרכו לחדש דינים י"ד מלאכי כללי הרמב"ם אתה ה' ושי"ג.

(**) ראה פירוש רשב"ץ לברכות (אה"ק. חשלא"א) נג, ב ד"ה ולענין בשמים. ולהעיר מ- רמב"ם שם ה"ד. אבל אינו מברך על האור אלא מוצ"ש בלבד (ולא הוכי' בשמ"ט).

(***) אבל ראה רשב"ץ שם.

שאינן צריכים בשמים כי אין הנפש דור-אבת (ע"ד דברי הר"ן הנ"ל).

1. והנה אף שכמה ראשונים הביאו הענין דנשמה יתירה כטעם על ברכת ב-שמים במוצאי שבת - הרמב"ם לא הזכירו, וז"ל (בהל' שבת"י): ולמה מבר-כים על הבשמים במוצאי שבת מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת"י משמחין אותה ומיישבין אותה בריח טוב.

ואף שבהגה"מ מציין ע"ז למאמר הגמ' 'נשמה יתירה כו"', ומשמע שכוונתו לומר ולפרש דמ"ש הרמב"ם, הנפש דור-אבת ליציאת שבת"י היינו מ"ש בגמ' שב-מוצ"ש נוטלין מהאדם את הנשמה יתירה שניתנה לו - הנה מסתימת לשון הרמב"ם, מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת"י ולא הזכיר אודות הנשמה יתירה שבגמ', לכאורה משמע שאין כוונתו"י ל-נשמה יתירה, אלא שהנפש (סתם) דואבת ליציאת השבת (בכלל) י.

[והרי זהו שינוי עיקרי נוסף בתוכן - אם דאבון הנפש הוא מיציאת השבת עצמה, או (רק) ממה שניטל ממנו (נשמה יתירה) על ידי יציאת השבת].

גם יש לדייק, שברובא דרובא אין דרכו של הרמב"ם לכתוב בהי"ד טעמי המצוות והמנהגים, וכשכותב טעם ה"ז משום שנוגע לגוף הדין, שיש נפק"מ

(49) ספכ"ס.

(50) ברמב"ם הוצאת פרענקל הובאה גירסא 'השבת'. וכתובא כשיע' אדה"ז שם ר"ט רצו.

(51) ראה גם מעשה רוקח לרמב"ם כאן. וראה הערה הבאה.

(52) ואולי ס"ל דמאמר הנ"ל דנשמה יתירה הוא אנדחא ועי"פ מרז"ל (ירוש') פאה פ"ב ה"ד. וראה כ"ב קל. ב) דאין לדמין מאנדה.

(53) ראה גם ה"ל תחת לאדה"ז רפ"ב בקרא.

להלכה בזה וכי"ב. וצ"ב בנדר"ד - למה כתב הרמב"ם הטעם לברכת בשמים ב-מוצאי שבת (ובפרט שלא כתב הטעם שמברכין על הנר במוצ"ש ב"ע, אלא - במקום שנוגע להלכה"י).

ואין לומר שכוונתו בזה לכאר מ"ש בהלכה שלפנ"י"י שבמוצאי יו"ט (ויום הכפורים) אינו צריך לברך על הבשמים, וממשיך בהלכה זו, ולמה מברכים על הבשמים במוצאי שבת (דוקא) מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת כו" - כי ע"פ זה העיקר חסר מן הספר, מדוע דור-אבת הנפש ליציאת השבת ולא ליציאת יו"ט וכי"ב:

לפי השיטה שדאבון הנפש הוא מפני הנשמה יתירה שיצאה - מובן טעם ה-חילוק בין שבת ויו"ט, כי ביר"ט אין נשמה יתירה כנ"ל באורך (והרי הענין ד, נשמה יתירה"י ויציאתה במוצ"ש נלמד ממ"ש, וביום השביעי שבת וינפשי"י (כנ"ל) ובכתוב מדובר בשבת ולא ביו"ט ו-יוהכ"פ): אבל בלשון הרמב"ם, מפני ש-הנפש דואבת ליציאת שבת"י אין לכאורה טעם והסברה במה נשתנו יו"ט ויוהכ"פ שאין מברכין בהם על הבשמים, ומדוע אין אומרים בהם שהנפש דואבת ליציאת יו"ט וכי"ב.

[במגיד משנה"י מבואר, שאין הנפש דואבת אלא ביציאת שבת שהיתה נוחה מכל מלאכה"י (וכדברי הר"ן הנ"ל). אבל אין חילוק זה נרמז בלשון הרמב"ם, מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת"י"י.

(54) נהלכה כז, ב"הדין ד. אור שהוקדח מן העצים ומן האבנים מברכין עליו במוצ"ש"י.

(55) הכ"ח.

(56) לרמב"ם הכ"ח.

(57) אף שכותב 'השבת' ולא 'היו"ט'.

הגברא"י, עד שזהו כאילו שנכנסה בו נשמה יתירה.

ויש לומר שזה מובן גם ממקור ה-לימוד להענין דנשמה יתירה, שנלמד (כנ"ל) ממ"ש בפרשתנו, שבת וינפשי"י:

החידוש דפ' שבת בפרשתנו לגבי פ' שבת בעשה"י"י הוא, שבעשה"ד הגדרת מהות יום השבת היא היותו יום מובדל משאר הימים, "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ גו', וינח ביום ה-שביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו"י"י: ואילו בפרשתנו הגדרת מהות יום השבת היא - "אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדישכם"י"י, "ביני ובין בני ישראל את היא לעולם"י"י.

כלומר: בעשה"ד מדובר ע"ד החפצא דיום השבת בפ"ע: ואילו בפרשתנו מבואר ע"ד פעולת השבת"י בישראל, ש-ביום השבת נעשה שינוי בהגברא, בבני ישראל, משאר ימי השבוע.

(28) ראה ב"ר פ"א, ב: לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת. וראה תריח שמות (תרלב, א) כמו שהעיד ע"ז מן גדולי חכמי הרופאים שכליל שבת ויומו יש שינוי גדול בדפק שבדי ישראל מחמת הארת אור העונג העצמי דיתירה כו"י ומביא על זה דוגמא: וכמו שנעשה שינוי לטוב בדפק מאיזה עונג נפלא מ-בשורה טובה שתדשן עצם (משלי טו, ל) כמו שה"י ברבן יוחנן בן זכאי (גיטין נג, ב).

(29) יתרו כ, ח ואילך.

(30) שם, יא.

(31) לא, יג.

(32) לא, יז.

(33) אף שבפרסיות מצינו (ראה רש"י עירובין צו, א ד"ה מי שצריכין אות. מנחות לו, ריש ע"ב) שפסוק הא' בפרשתנו (לא, ג) קאי גם בימים טובים, שגם הם נקי את. ואכ"מ.

אסורין בכל מלאכת עבודה כו"י"י - כי בשבת העיקר הוא ענין החיובי, המנוחה דשבת"י, וביר"ט העיקר הוא האיסור והשלילה].

ומהאי טעמא ביציאה משבת ליר"ט מן הדין היו זקוקים לבשמים, אלא דשמחת יו"ט ואכילה ושתי' מועילים כמו ב-שמים.

ד. אמנם עדיין אין הענין מתיישב בלשונו הזהב של רבינו הזקן, שכתב בשולחנ"י כטעם שאין מברכים בשמים במוצאי יו"ט - כי, "ביר"ט אין לאדם נשמה יתירה כלל", היינו שמוסיף על לשון התוס' (הנ"ל) תיבת "כלל".

ולכאורה, ע"פ הנ"ל שלכר"ע יש איזו מדריגה של, נשמה יתירה" גם ביר"ט - מדוע מוסיף ומדגיש אדה"ז ש, "ביר"ט אין . . . כלל".

ויש לומר הביאור בזה - שלדעת אדה"ז י"ל שפלוגתת הרשב"ם ותוס' היא בעצם הגדר דנשמה יתירה (ולכן, לפי שיטת התוס', אף דלא פליגי עם ה-רשב"ם במציאות, מ"מ, אין ביר"ט נשמה יתירה כלל).

ביאור הענין:

הטעם שהמצב דמנוחת שבת נקי בשם 'נשמה יתירה' - יש לומר, משום שהמנוחה והעונג דשבת אינם ענין צדדי ועראי, אלא שהם פועלים שינוי בעצם

(25) כי קיום העשה והל"ת שביר"ט - רמב"ם שם ה"ב - הר"ע בפ"ע (וממשיך עדין גם בריש ה' שבת).

(26) מנוחה, ולא ביטול מלאכה (צפ"ע) על ה-רמב"ם ה"ל שבת רפכ"א. ע"ש. וראה גם צפ"ע שם רפ"א. שר"ת צפ"ע דווינסק ח"ב סכ"ג).

(27) אריח סתצ"א ס"א.

ובפרט ע"פ מה שפרש"י על הפסוק „כי אות היא ביני וביניכם” – „אות גדול” לה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתו למנוחה, דמשמעות הענין, שמנוחת האדם ביום השבת היא לא רק מנוחה סתם מטורח מלאכה, אלא שזוהו יום מנוחתו של הקב"ה, ובמילא) מנוחת האדם ביום זה פועלת בו שינוי ועלי' במצבו.

וכן מודגש בלשון רש"י „שבת שב- תוך” – „מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי, המנוחה דיום השבת היא בזה שהאדם משתנה לגמרי במצב נפשו למצב של „מרגוע”, ולא רק שנח מטורח המלאכה.

ולדוגמא: כאשר האדם ישבות ממלאכה ביום אחר (אפילו שביתה מכל מלאכה), לא תהי' זאת מנוחה הפועלת בו שינוי גברא, מנוחת מרגוע, כ"א „מנוחת ארעי" בלבד (כמו כאשר בן נח ישבות לגמרי ביום השבת, שלא יבוא עי"ז לידי מנוחה גמורה³⁵), ורק ביום השבת ניתן לבני' יום מנוחתו של הקב"ה, ועל ידי מנוחתו נתקדש ונעשה שינוי באדם מששת ימי החול³⁶.

(34) לא, טו.

(35) ראה מכילתא ב' פסוקים הנ"ל (לא, יג. יז) ולא ביני ובין אומות העולם.

(36) ע"פ כהנ"ל בפנים יומתק הא שענין זה בשבת נאמר דוקא בפרשתנו, ראה פרש"י (פסוק יג) „אע"פ שהפקדותי לצוותם על מלאכת המשכן אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה, והיינו שהייתה קס"ד לדחות את השבת בשביל מלאכת המשכן, כיון שע"פ מה שה"י ידוע לפנינו – ענינה של שבת (רק) שלילה ואיסור מלאכה והמשכן ענינו השואח השכינה, וע"ז בא החידוש ופרשת שבת „כי אות היא ביני וביניכם גו' כי אני ה' מקדישכם גו'”, שהשביתה בשבת היא לא רק

(*) להעיר מענין עשה דוחה לית. וראה אנהיח ר"פ א.

שבת, מאחר שבשבת יש מנוחה שלימה, הדרושה לשלימות העונג והשמחה):

משא"כ לדעת התוס', זה שיש מנוחה ביו"ט אינה אותה האילות של מנוחה דיום השבת (כנ"ל סעיף ג) ואין מנוחה זו פועלת שינוי גברא להקרא בשם „נשמה (יתירה) של האדם, כי נשמה יתירה יש רק באותו הגדר דמנוחה שלימה, מנוחת מרגוע" מכל מלאכה שבשבת.

[וכמפורש ברשב"א ס"י: „וי"מ נשמה יתירה דהיינו המנוחה והעונג שהנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתירה וכשעובר ממנו ונכנס בימיו הטורח וה' ענוני כאילו אבדה ממנו נשמה יתירה והוא נחלש. ולפי פירוש זה, בשבת הוא שנתוספה בו נשמה מפני שהוא יום מנוחה ואפילו ממלאכת אוכל נפש משא"כ ביום טוב³⁷].

וי"ל שזוהי גם כוונת אדה"ז בכתבו"י שבי"ט „אין לאדם נשמה יתירה כלל” – אף שגם ביו"ט יש מנוחה, וכן יש חיוב עונג ושמחה³⁸ – כי חידוש זה שבשבת, השינוי גברא שע"י „אני ה' מקדישכם”, לא נתפרש (כ"כ) ביו"ט.

והטעם שמדייק להוסיף הדגשה זו – כי בזה מבוארים דבריו בטעם שאין מברכין על הבשמים במוצאי שבת ליו"ט – „לפי... שתענוג יו"ט ושמחתו" משיב

(43) כ"ה ברשב"א לפנינו. ובאבודרהם שב- הערה 20 העתיק „נשמה יתירה וכשנכנס לימיו. וראה ספר הפרדס שם: והנה הוא במחשבה מעתה ובטורח ובעסק, ונפשו אינה שמחה כאשר בתחלה.

(44) בארחות חיים ובכל בו שבהערה 8: לפי שאין נפש יתירה ביו"ט אחר שיש בו טורח מאשר יאכל לכל נפש שיעשה בו.

(45) ראה שריע אדה"ז ארח ר"ס רמב ובקרא שם סק"ב. ס"י תקכט.

(46) ברא"ש (פסחים שם פ"י ס"ט) שנסמן על

את הנפש³⁹, שמה מובן, שבעצם היו צריכים לבשמים אלא שתענוג יו"ט ושמחתו הם במקום בשמים (שהם משיכים את הנפש⁴⁰), והיינו דמכיון שאין ביו"ט נשמה יתרה כלל, לכן הנפש דואבת (גם) מיציאת שבת ליו"ט, אלא שמש"בין אותה, היינו שאין מניחין אותה לצאת ע"י תענוג יו"ט ושמחתו לפני זה⁴¹, ע"ד פעולת הבשמים לאחר שישאה ביציאת השבת.

[משא"כ אם ה' איזה ענין של „נשמה יתירה” ביו"ט, גם אם לא ה' באותו ה' אופן כמו בשבת, אזי ה' מקום לומר

גליון שריע אדה"ז – (ב' הלשונות אלא בשינוי סדר) שמחת יו"ט ותענוגו. וכן באור זרוע שבהערה 8 תענוג יו"ט ושמחתו. אבל בתוס' פסחים שם שמחת יו"ט. ועד"ז בארחות חיים וכל בו, ונהגית ג"כ משמחת יו"ט. ובשרית הרשב"א שם ובמ"מ לרמב"ם שם הזכיר רק עונג – „עונג יו"ט עולה כבשמים. ואדה"ז לשיטתו דיש עונג ושמחה ביו"ט, כנסמן ב' הערה שלפניו.

(47) להעיר משינוי הלשונות בראשונים הנ"ל (שבהערה הקודמת): בתוס' פסחים: מועיל כמו בשמים. ועד"ז בשרית הרשב"א, עולה כבשמים. ובאור זרוע, משיבה נפש שאבדה. בארחות חיים וכל בו, הכנסת יו"ט לנפש במקום בשמים. וב' רא"ש שם „דמחמת שמחת יו"ט ותענוג אין אדם מרגיש בחסרו הנפש”. ואכ"מ.

(48) וזהו חידוש עיקרי לגבי פעולת הבשמים, הבאים (לאחרי תפלת ערבית) ביחד עם הדה"נ, היינו לאחר יציאת השבת (ובמילא יציאת הנשמה יתירה) – משא"כ תענוג ושמחת יו"ט פועלים ב' הווספת יו"ט שבהש"ק, ואין יציאת הנשמה יתירה מעיקרא.

ולהעיר שבסעודה ג' דש"ק שנמשכה במוצ"ש שחל בירש ואכל כלילה אומר יערי.

(*) ואולי נכלל עונג בהמשך לשון התוס' „ואכילה ושתיה” – ראה שריע אדה"ז שנסמן בהערה שלפניו. וראה לשון רש"י בביצה ותענית שם.